

ГОТОВНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ КРОС-КУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

TEACHER'S READINESS FOR THE DEVELOPMENT OF CROSS-CULTURAL COMMUNICATION COMPETENCES OF STUDENTS IN UNIVERSITY

У статті авторка представила результати емпіричного дослідження, присвяченого вивченню готовності викладача закладу вищої освіти до формування компетентностей крос-культурної комунікації здобувачів вищої освіти. З опорою на методологію особистісного, системного підходів розроблено форму опитувальника. Опитування проведено за допомогою гугл-форми. Було визначено мету: вивчення стану розуміння педагогічними і науково-педагогічними працівниками сутності, цілей, змісту компетентностей крос-культурної комунікації, суб'єктивації бачення процедурних аспектів формування необхідних для цього компетентностей груп відповідно до Національної рамки кваліфікації. Опитування проводилося анонімно, передбачало вербалізацію суб'єктивної позиції респондента. Результати опитування не передбачали оцінювання. Результати емпіричного дослідження дали змогу констатувати, що в розумінні сутності компетентності крос-культурної комунікації пріоритет надається синтезу знань про іншу культуру, умінь використовувати культурну інформацію для порозуміння. Респондентам було запропоновано визначити цілі крос-культурної комунікації в освітньому процесі серед таких: навчальна, розвивальна, виховна, формування планетарного мислення, комплекс цілей євроінтеграційного напрямку розвитку України, культурно-просвітницька, професійної орієнтації, мотиваційна, спонукальна, комунікативна. Респонденти відзначили переважання мотиваційних, спонукальних і комунікативних цілей. Відповідно респондентами було визначено, що ядро компетентності крос-культурної комунікації викладача утворює уміння використовувати особливості культурної комунікації для досягнення цілей спілкування. Серед 66 опитаних викладачів закладів вищої освіти і наукових установ, в яких реалізуються освітні програми, 32 (48,5%) респонденти відмітили бажання підвищити свій рівень готовності формування компетентностей крос-культурної комунікації здобувачів вищої освіти. Це підтвердило доцільність нашого дослідження.

Ключові слова: якість освіти, мовна компетентність, комунікативна компетентність, крос-культурна комунікація, аксіологічний підхід, заклад вищої освіти,

готовність, спілкування, навчання, розвиток, творчість.

In the article, the author presented the results of an empirical study devoted to the study of teacher's readiness for development of cross-cultural communication competences of students of university. A questionnaire form was developed based on the methodology of personal and systemic approaches. The survey was conducted using a Google form. The goal was determined: to study the state of understanding by pedagogical and scientific-pedagogical workers of the essence, goals, content of cross-cultural communication competencies, subjectivization of the vision of the procedural aspects of forming the necessary group competencies in accordance with the National Framework of Qualifications. The survey was conducted anonymously, provided for the verbalization of the subjective position of the respondent. The results of the empirical study made it possible to conclude that in understanding the essence of cross-cultural communication competence, priority is given to the synthesis of knowledge about another culture, the ability to use cultural information for understanding. Respondents were asked to determine the goals of cross-cultural communication in the educational process among the following: educational, developmental, educational, formation of planetary thinking, a set of goals of the European integration direction of the development of Ukraine, cultural and educational, professional orientation, motivational, motivating, and communicative. Respondents noted the predominance of motivational, encouraging and communicative goals. Accordingly, the respondents determined that the core of the teacher's cross-cultural communication competence is the ability to use cultural communication features to achieve communication goals. Among the 66 interviewed teachers of higher education institutions and scientific institutions in which educational programs are implemented, 32 (48.5%) respondents noted a desire to increase their level of readiness for the formation of cross-cultural communication competencies of higher education students. This confirmed the expediency of our research.

Key words: quality of education, language competence, communicative competence, cross-cultural communication, axiological approach, institution of higher education, readiness, communication, learning, development, creativity.

УДК 378.06:37.04

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/70.2.15>

Петренко Т.В.,

канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології
Харківського національного
педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Світ надзвичайно стрімко трансформується. У неперервних змінах полікультурного, трансгеографічного, цифрового насиченого інформаційного простору заклад вищої освіти так само змінює цільові і змістові аспекти своєї діяльності. Зараз в умовах провадженого стану в Україні саме університети є осередком стабільного культурного

поступу, середовищем творення неконфліктних полікультурних комунікацій. Це впливає на визначення цілей і змісту освітніх програм, що реалізуються в українських університетах. У Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди освітні програми усіх рівнів вищої освіти різних галузей знань поєнані спільною метою, яка співзвучна з місією університету:

підготовка висококваліфікованого педагога-інноватора [1]. Одним з важливих аспектів інноваційної діяльності сучасного педагогічного працівника, фахівця у галузі освітніх, педагогічних наук, спеціальність – середня освіта, є виконання ролі фаліситатора полікультурного комунікативного простору. Така роль посилюється розширенням спектру освітніх пропозицій академічної мобільності і розширення інтегрованих курсів. Виконання цієї ролі передбачає готовність викладача до формування компетентностей крос-культурної комунікації здобувачів вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема формування компетентностей крос-культурної комунікації започаткована у публікації авторки [2]. У цьому дослідженні ми послуговувалися термінологічним полем, обґрунтованим Н. Самойленко [3]. Під час розроблення опитувальника також використано алгоритми і методологічні концепти досліджень А. Солодкої [4], В. Ворожбіт-Горбатюк, С. Козиренко [5].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри те, що в сучасній науково-педагогічній літературі досить широко представлено предмет цієї наукової розвідки, існує потреба збору і аналізу емпіричних даних з теми.

Мета статті: представити результати емпіричного дослідження, присвяченого вивченню готовності викладача закладу вищої освіти до формування компетентностей крос-культурної комунікації здобувачів вищої освіти. Дослідження проведено з опорою на методологію особистісного, системного підходів. Зокрема для формулювання варіантів відповідей для респондентів було використано метод аналогій і прототипування. Особистісний підхід у цій розвідці використано для визначення цільових, змістових орієнтирів опитувальника. Розроблена форма опитувальника авторська, передбачала використання гугл-форми, асинхронну опосередковану взаємодію з респондентом. Для об'єктивації відповідей опитування проводилося анонімно, не було передбачено оцінних суджень.

Виклад основного матеріалу. В реаліях трансформаційних процесів, що відбуваються в освіті, опитування важко переоцінити. Така форма зворотного зв'язку фактично пронизує усі аспекти організації освітнього процесу, широко використовується для забезпечення внутрішньої системи якості освіти. Опитування досить часто використовується в абітурієнтському середовищі для вербалізації освітніх запитів майбутніх здобувачів вищої освіти. Опитування традиційно розглядається методом збору первинної інформації. З поширенням можливості використання гугл-форм для опитування опосередковане опитування у вигляді різних анкет стало надзвичайно популярним [1]. Такий спосіб значно спростив усі моменти проведення опитування і оброблення

отриманих відповідей респондентів. Інформація, отримана в результаті безоцінного опитування, завжди цікава і неповторна, рандомний підхід у виборі респондентів посилює значущість і вірогідність отриманих результатів.

У контексті нашого дослідження було визначено мету: вивчення стану розуміння педагогічними і науково-педагогічними працівниками сутності, цілей, змісту компетентностей крос-культурної комунікації. Опитування проводилося для суб'єктивації бачення процедурних аспектів формування необхідних для цього компетентностей груп відповідно до Національної рамки кваліфікацій. Опитування відбувалося анонімно, передбачало вербалізацію суб'єктивної позиції респондента. Результати опитування не передбачали оцінювання. Таким чином ми прагнули отримати інформацію, яка не відображена в документальних чи нормативних джерелах. Крім того, опитувальну форму було поширено серед викладачів українських закладів вищої освіти і наукових установ, в яких здійснюється фахова підготовка за освітніми програмами. То респондентами виступили люди, які практично зацікавлені в об'єктивації проблеми готовності і якості крос-культурної комунікації. Адже викладачі закладів вищої освіти є безпосередніми учасниками, організаторами і комунікантами у полікультурному середовищі. Полікультурність навчального середовища, як зазначено вище, посилилася внаслідок провадженого воєнного стану в Україні, популяризацією програм академічної мобільності і інтегрованих освітніх програм. Питання опитувальника формувалися таким чином, щоб з'ясувати первинну інформацію щодо інструментів і прийомів полікультурного насичення навчального контенту, ролі партнерства із здобувачами, працевластцями, колегами, іншими особами, зацікавленими в якості вищої освіти, бажання вивчати і ділитися досвідом конструктивних практик організації успішного крос-культурного комунікування. Асинхронний спосіб анонітного опитування, на наш погляд, дає значні переваги, коли дослідник не впливає на респондента, не формує додаткових зовнішніх мотивів. Таке опитування відображає інформацію в реальності, яка сприймається свідомо респондентами у конкретний момент історичного буття. Для попередження спотворення інформації, було використано підхід множинних варіантів відповідей, логічну послідовність запитань. До позитивних моментів використання гугл-опитувальника, уважаємо, можна віднести асинхронність такого опитування [6]. Респондент сам обирає зручний для проходження анкети час, місце, обставини. Порядок і формулювання питань, варіантів відповідей, множинність вибору в окремих випадках покликані були підвищити надійність і вірогідність отриманих результатів.

У ході дослідження ми констатували, що ключовими викликами, які потребують рішення в реаліях українського сьогодення (у тому числі в роботі із закордонними українцями – здобувачами вищої освіти), в організації крос-культурної комунікації є: потреба постійного визначення дискурсу комунікування, фіксації такого дискурсу і його результатів аудіально, візуально, технологічно (для досягнення дидактичного ефекту), розуміння причин і прийняття наслідків комунікативної поведінки – представників різних культурних груп, осередків тощо; «включеність» або

«ефект присутності» комунікування (коли комуніканти поширюють інформацію в соціальних мережах, оприлюднюють в локальній мережі та ін.), практично спрямоване комунікування за схемою «я побачив проблему, тому я пропоную версію її рішення».

Результати емпіричного дослідження дали змогу констатувати, що в розумінні сутності компетентності крос-культурної комунікації пріоритет надається синтезу знань про іншу культуру, умінь використовувати культурну інформацію для порозуміння (малюнок 1, малюнок 2).

1. Як Ви розумієте компетентність крос-культурної комунікації?

- сфера комунікативної діяльності фахівця,
- інтегральна якість особистості,
- синтез знань про іншу культуру, умінь використовувати культурну інформацію для порозуміння
- свій варіант відповіді

Малюнок 1. Питання і варіанти відповіді щодо розуміння компетентності крос-культурної комунікації

1. Як Ви розумієте компетентність крос-культурної комунікації?

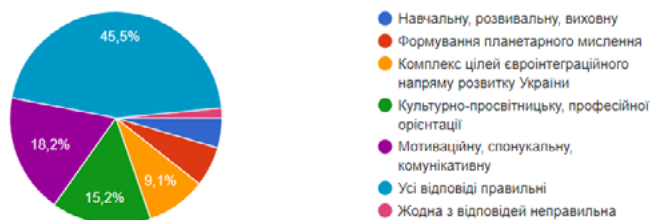
66 ответов

Малюнок 2. Діаграма відповідей респондентів щодо розуміння сутності компетентності крос-культурної комунікації

2. Які цілі, на Ваш погляд, реалізує крос-культурна комунікація в освітньому процесі в закладі вищої освіти чи науковій установі?

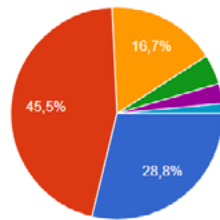
66 ответов

Малюнок 3. Діаграма відповідей респондентів щодо цільових орієнтирів крос-культурної комунікації

3. Що, на Ваш погляд, утворює ядро компетентності крос-культурної комунікації?

66 ответов

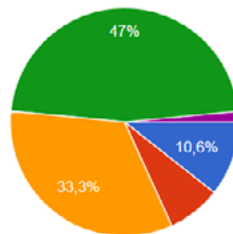

- Знання іншої культури, менталітету і історично складених традицій спілку...
- Уміння використовувати особливості культурної комунікації для досягнен...
- Комуникативна здатність взаємодіяти з іншими
- Емпатія у спілкуванні
- Свій варіант відповіді
- Знання іншої культури, менталітету і історично складених традицій спілку...

Малюнок 4. Діаграма відповідей респондентів щодо змісту компетентності крос-культурної комунікації

7. Що, на Ваш погляд, є ключовим в крос-культурній комунікації в системі «людина-людина»?

66 ответов

- Знання і дотримання попередньо оприлюднених правил
- Орієнтація на чітко визначену мету комунікації
- Відкритість, позитивне налаштування комунікантів
- Знання культурних своєрідностей і уміння ці знання використовувати під час спілкування
- Свій варіант відповіді

Малюнок 5. Діаграма відповідей респондентів щодо суб'єктивації змістових орієнтирів крос-культурної комунікації

Також під час опитування респондентам було запропоновано визначити цілі крос-культурної комунікації в освітньому процесі. Зокрема було запропоновано обрати серед таких: навчальна, розвивальна, виховна, формування планетарного мислення, комплекс цілей євроінтеграційного напрямку розвитку України, культурно-просвітницька, професійної орієнтації, мотиваційна, спонукальна, комунікативна. Респонденти відзначили переважання дидактичних цілей. Багато уваги, з позицій респондентів, крос-культурна комунікація реалізує мотиваційних, спонукальних і власне комунікативних цілей, що обумовлено функціональністю такої комунікації (малюнок 3)

Для нашого дослідження вкрай значущим було виявлення бачення респондентами, що утворює відповідно до визначеного розуміння сутності ядро змісту компетентності крос-культурної комунікації викладача. Опитування показало, що таке ядро утворює уміння використовувати особливості культурної комунікації для досягнення цілей спілкування (малюнок 4). Це корелюється із визначеними попередньо цільовими пріоритетами крос-культурної комунікації (малюнок 3).

Серед 66 опитаних викладачів закладів вищої освіти і наукових установ, в яких реалізуються освітні програми, 32 (48,5%) респонденти відмітили бажання підвищити свій рівень готовності формування компетентностей крос-культурної комунікації здобувачів вищої освіти. Це підтвердило доцільність нашого дослідження. Разом з тим, отримані емпіричні дані спрямували дослідження на пошук і визначення умов такої роботи. Під час вивчення матеріалів емпіричного дослідження, особливу увагу, на наш погляд, варто приділити суб'єкт-суб'єктивним відносинам учасників освітнього процесу, що визначено апріорним відповідно до чинного Закону України Про освіту [7]. Для організації крос-культурної комунікації значущим є спільне з комунікантами переживання моменту реальності, уважність викладача до елементів психологічного комфорту, емоційного благополуччя і станів, в яких перебувають комуніканти. Також має значення опора на внутрішнє чуття (педагогічна інтуїція), культурологічне спрямування змісту неперервної освіти викладачів. На підтвердження значущості культурологічного складника відповіді

респондентів на питання анкети «Що, на Ваш погляд, є ключовим в крос-культурній комунікації в системі «лбюдина – людина»? (малюнок 5).

Отримані емпіричні матеріали підтверджують знаннєвий системний підхід як основоположний у формуванні у викладачів закладів вищої освіти компетентності крос-культурної комунікації. Ця позиція повною мірою корелюється із презентованим досвідом науково-методичного семінару «Крос-культурна комунікація» [8].

Висновки. Проведений аналіз отриманих в результаті опитування респондентів (обраних рандомно серед викладачів українських закладів вищої освіти і наукових установ) засвідчив про те, що проблематика формування компетентності крос-культурної комунікації актуальна і значуща для сучасного викладача. В роботі з формування такої фахової компетентності, безумовно, пріоритет належить вивченню іноземних мов, постійне створення реальних мовних ситуацій. Опитування підтвердило органічність розуміння загальних навчальних цілей і цільових орієнтирів крос-культурної комунікації. Отже, можемо констатувати про доцільність методологічного обґрунтування і практики реалізації комунікативного підходу у навчанні. Також респондентами виділено роль знання ментальності і культурних своєрідностей комунікантів полікультурного середовища, першорядності психологічного і емоційного комфорту під час такої комунікації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Центр забезпечення якості освіти. 2024. Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. URL: <http://smc.hnpu.edu.ua/node/41>
2. Петренко Т. Сучасні техніки крос-культурної комунікації в освітньому процесі. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 55. Том 3. 2023. С. 109–112. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.3.22>
3. Самойленко Н. Б. Міжкультурна компетентність майбутніх фахівців гуманітарного профілю. Севастополь : Рібест, 2013. 412 с.
4. Солодка А. К. Теоретико-методичні засади крос-культурної взаємодії учасників педагогічного процесу вищих навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2015. 462 с.
5. Ворожбіт-Горбатюк В., Козиренко С. Навчальні презентації в процесі професійної освіти та під час підготовки докторів філософії. *Інноваційна педагогіка*. 2024. Вип. 68. Т. 1. С. 107–110. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/68.1.20>
6. Петріна К. Інструкція зі створення опитувань у Google Формх. URL: <https://esputnik.com/uk/blog/instrukciya-zi-stvorennya-opituvan-u-google-formah>
7. Закон України Про освіту. Документ 2145-VIII, чинний, поточна редакція від 04.01.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19?find=1&text=%D0%B5%D0%BC%D0%BE%D1%86#w1_6
8. Резунова О. С., Резунова В. В. Формування крос-культурної компетентності викладачів іноземної мови як ефективний засіб підвищення їх професійної компетентності. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*, Вип. 3, ч. 1, 2021. С. 98–103. DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.3.1.15>